

ΤΟ ΚΑΛΈΜΙ

ΤΗΣ ΠΛΑΤΦΟΡΜΑΣ Ε/Κ ΚΑΙ Τ/Κ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ “ΕΝΩΜΕΝΗ ΚΥΠΡΟΣ” (ε/κ τμήμα)

Τεύχος 10
Δεκέμβριος 2009

Περιεχόμενα

Σελ. 2

Χίλια, μύρια κύματα...

της Ευγενίας Νικηφόρου

Σελ. 3

Επίσκεψη τ/κ συναδέλφων
στην Γ' Τεχνική Λευκωσίας

του Χρίστου Αχγιώτη

Σελ. 4

Φεγγαράκι μου λαμπρό
Ο Σενέρ Ελτζιλ εκπρόσωπος
των Κυπρίων Εκπαιδευτικών

Σελ. 4-5

ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ 1η ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

Με τα βήματά τους ένωσαν
την πρωτεύουσα 500
περίπου μαθητές, γονείς και
εκπαιδευτικοί.

Δικοινοτικοί περίπατοι στην
Ιστορία μας

της Μαρίας Μαυραδά

Σελ. 6-7

Οι κοινωνικοί μύθοι για τα
έθνη και τις κουλτούρες
απέναντι στις ανάγκες και τις
αξίες της ευρωπαϊκής εποχής

του Άνας Φραγκουδάκη

Σελ. 8

in memoriam

Στην κοιλάδα του Ηλái

Παύλος Παύλου - Αντρούλλα Λάρκου

Οι επόμενες εκατόν και κάτι μέρες

Μέσα στις επόμενες εκατό και κάτι μέρες συμπυκνώνεται μια διαδικασία δια μέσω της οποίας δεκαετίες εθνοφυλετικών προβλημάτων στην Κύπρο θα δουν είτε μια λύση είτε μια προέκταση της διχοτόμησης, ενορχηστρωμένης από τα εθνικιστικά κινήματα των δυο κοινοτήτων.

Μέσα σε αυτή τη διαδικασία, οι διάφοροι παίκτες παίζουν από κατανοητά μέχρι ακατανόητα παιχνίδια, κεντρικό όμως σημείο αυτών των αντιπαραθέσεων είναι είτε ο τερματισμός είτε η συνέχεια των εθνικών, φυλετικών, θρησκευτικών και άλλων κρίσεων οι οποίες οργανώθηκαν και έδωσαν το στίγμα τους κατά τη διάρκεια του εικοστού και αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα. Αυτό θα πρέπει να τερματιστεί μια για πάντα για να μπορέσουμε να προχωρήσουμε σε μια

κοινωνία η οποία επιτέλους θα πρέπει να εγκαταλείψει όλο αυτό τον όλεθρο που συσώρευσε το παρελθόν μας. Η επιμονή για επανάληψη του παρελθόντος από τις εθνικιστικές δυνάμεις θα πρέπει να μας οπλίσει με μια θέληση, τόσο καταλυτική ώστε να ρίξει όλα τα οδοφράγματα και να ενώσει την Κύπρο.

Οι δρόμοι με εμπόδια δεν έχουν καμιά θέση στη Κύπρο ασχέτως ότι κάποιιοι τα χρειάζονται λόγω του ότι έχουν κτίσει μια ιδεολογία της οποίας αυτά είναι αναπόσπαστο κομμάτι.

Ας τραβήξουμε επομένως τον δικό μας δρόμο για την επανένωση της Κύπρου και ας αφήσουμε τις εθνοφυλετικές διαιρέσεις ως η φαντασίωση κάποιων οι οποίοι υπήρξαν μόνο ως οπισθοδρομικοί.

1η Νοεμβρίου: Δικοινοτικοί περίπατοι στην ιστορία μας

Κανένας μας δεν μπορούσε καν να διανοηθεί ότι ο Παύλος και η Αντρούλλα θα αναγκάζονταν να ζήσουν μια τόσο μεγάλη απώλεια. Η πλατφόρμα δεν είναι πια η ίδια μετά την απώλεια του Τεύκρου Παύλου. Χάθηκε ένα από τα παιδιά μας. Είναι δύσκολο για όλους εμάς να αντιμετωπίσουμε ένα τέτοιο ζήτημα με τις περίπλοκες διαστάσεις του. Σε μια τέτοια περίπτωση κανείς δεν ξέρει τι ακριβώς πρέπει να κάνει. Οι γονείς του Τεύκρου αισθάνθηκαν την ανάγκη να μιλήσουν για πρώτη φορά. Το κείμενο του Παύλου και της Αντρούλλας σχετικά με το θέμα παραθέτουμε στη σελίδα 8

Χίλια, μύρια κύματα...

ΤΗΣ ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

“Η εκπαίδευση σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να είναι ουδέτερη. Η εκπαίδευση είτε υπηρετεί το status quo, είτε το αλλάζει. Υπηρετεί είτε τον τρόπο που είναι τα πράγματα, ή το πώς θα μπορούσαν να γίνουν. [...] Είναι μύθος ότι μπορεί κανείς να είναι ουδέτερος, και αυτοί που φωνάζουν και καλούν για ουδετερότητα, στην πραγματικότητα, μας καλούν και μας φωνάζουν να μην πειράξουμε το καθεστώς, την ισχύουσα τάξη πραγμάτων.” (Bill Ayers, συνέντευξη στην εφημ. “Πολίτης”, 28/06/09)

Το εκπαιδευτικό σύστημα κάθε κράτους, μέσω της δομής και του αναλυτικού προγράμματος – “κρυφού” και επίσημου, εκφράζει και τίθεται στην υπηρεσία των εκάστοτε ισχύουσων πολιτικών ισορροπιών και των πολιτικών -με την ευρύτερη έννοια- στόχων που επιβάλλουν κάθε φορά οι εσωτερικές και οι διεθνείς εξελίξεις. Στην Κύπρο, η εκπαίδευση, η οποία ήταν ανέκαθεν χωριστή, καλούνταν να εκφράσει και να υπηρετήσει τους στόχους και τους “πόθους” των δύο κοινοτήτων, οι οποίοι ήδη από τις αρχές της βρετανικής κυριαρχίας ήταν ανταγωνιστικοί. Όσον αφορά στην ε/κ κοινότητα, η παιδεία -υπό την κηδεμονία της Εκκλησίας- ήδη από το τέλος της οθωμανικής κυριαρχίας εξέφραζε και υπηρετούσε το ιδεολόγημα του “προαιώνιου” πόθου των Ελλήνων της Κύπρου για ένωση με την “μητέρα πατρίδα”.

Το 1960, με την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, η “Ένωση” αποκλείεται μεν ως πολιτική λύση, όχι όμως ως πολιτική επιδίωξη: οι πρώην ηγέτες της Ε.Ο.Κ.Α. καλούνται τώρα να συμμετάσχουν σ’ ένα κράτος, το οποίο δεν επεδίωξαν και κάποιοι απ’ αυτούς διατηρούν ένσπερες, παρακρατικές ομάδες με στόχο τη συνέχιση του “αγώνα”, ο οποίος χάθηκε με την ίδρυση του ανεξάρτητου κράτους. Ο πολιτικός αρχηγός της Ε.Ο.Κ.Α. και θρησκευτικός

ηγέτης της ε/κ κοινότητας είναι ο πρόεδρος του νέου κράτους. Η ελίτ της ε/κ κοινότητας θεωρεί το κυπριακό κράτος ελληνο – κυπριακό (κάτι που γίνεται πράξη ιδιαίτερα μετά το 1964) και μεγάλο μέρος της εξακολουθεί να είναι προσκολλημένο στην ιδέα της “Ένωσης”. Έτσι η προ του 1960 κατάσταση κληροδοτείται στο νέο κράτος: η ε/κ παιδεία εξακολουθεί να είναι ελληνοκεντρική με ιδεολογικό προσανατολισμό την “Ένωση” και γενικά προωθείται η πλήρης ταύτιση της με την παιδεία του ελληνικού κράτους. Μάλιστα κατά την περίοδο της Χούντας παρατηρείται στην Κύπρο κλιμάκωση της προσπάθειας αποσιώπησης και καταπίεσης όποιας φωνής διαφωνούσε με την ταύτιση του ε/κ εκπαιδευτικού συστήματος με το ελληνικό.

Ο πρώτος Υπουργός Παιδείας, Κ. Σπυριδάκης, ο οποίος προώθησε έντονα αυτό τον προσανατολισμό στην ε/κ παιδεία, δήλωνε το 1969: “Πιστεύω στην αναγκαιότητα του εθνικού προσανατολισμού της παιδείας και στις διασυνδέσεις της με την παιδεία της Ελλάδας. [...] η Κυπριακή εκπαιδευτική πολιτική υπήρξε πάντοτε η εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας, Δεν μπορώ να συμφωνήσω ότι πρέπει να αλλάξουμε την εκπαιδευτική μας πολιτική, διότι αυτό θα ήταν πλήγμα στην εθνική μας πολιτική γενικότερα. Σε τελική ανάλυση, τι είναι αυτό που μας συνδέει με την Ελλάδα; Δεν είναι το κοινό αίμα, η κοινή γλώσσα, η κοινή κουλτούρα/παιδεία και, μελλοντικά, μετά την Ένωση, κοινή ζωή; Γιατί θέλουμε ξεχωριστή παιδεία; Τι θα μας απομείνει στη διασύνδεσή μας με την Ελλάδα, αν εγκαταλειφθεί ο θεσμός της παιδείας και γενικότερα του πολιτισμού και της ιστορικής παράδοσης;” (Persianis, 1981, σελ. 103)

Το 1974 αποτελεί ορόσημο για την οικονομική, πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου και δημιουργούνται νέες συν-

θήκες και ανάγκες στις οποίες η εκπαίδευση καλείται να ανταποκριθεί. Ο ελληνικός εθνικισμός δέχεται το σοβαρότερο πλήγμα στην ιστορία του, καθώς ενταφιάζεται το αίτημα της Ένωσης και ο κυρίαρχος εθνικιστικός λόγος αναγκάζεται να οικοδομηθεί πάνω στην πραγματικότητα της ανεξαρτησίας. Έτσι, η ε/κ παιδεία εξακολουθεί να είναι εθνικιστική, αλλά ελληνοκυπροκεντρική τώρα, αφού καλείται να εξυπηρετήσει τον πρωταρχικό στόχο της ε/κ κοινότητας “Δεν ξεχνώ και αγωνίζομαι” για να επιτευχθεί η “απελευθέρωση από τον βάρβαρο Τούρκο εισβολέα”. Παράλληλα επιχειρείται μια συνολική μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος υπό τον τότε Υπουργό Παιδείας Χρ. Σοφιανό (1976-1980), με στόχο την “εκδημοκρατικοποίηση” και τον “εκσυγχρονισμό” της Παιδείας. Το εγχείρημα αυτό περιλάμβανε ανάμεσα σε άλλα προτάσεις που διαφοροποιούσαν το ε/κ από το ελληνικό σχολείο και μπορεί επομένως να θεωρηθεί ως μια προσπάθεια που σηματοδοτεί την απαρχή της αποδέσμευσης της Κυπριακής Δημοκρατίας από το κράτος της Ελλάδας, όμως δεν αμφισβητεί ουσιαστικά τον εθνικισμό που καλλιεργεί το ε/κ σχολείο. Η μεταρρύθμιση του Σοφιανού συνάντησε αντιδράσεις κι ο ίδιος αντικαταστάθηκε λόγω της αντίδρασης συντηρητικών και αντιδραστικών παραγόντων, οπαδών της απόλυτης ταύτισης της παιδείας της Κύπρου μ’ εκείνη της Ελλάδας. Έτσι το ε/κ σχολείο παρέμεινε προσηλωμένο στην αντιδραστική και συντηρητική εθνικοθρησκευτική ιδεολογία, ακόμα και όταν, αργότερα, το ελληνικό κράτος επιχειρήσει να μεταρρυθμίσει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα με στόχο μια Νεοουμανιστική παιδεία απορρίπτοντας τη στενή κλασική – ελληνική έννοια της ανθρωπιστικής παιδείας, στην οποία επέμενε μέχρι πρόσφατα το ε/κ σχολείο.

Η έξαρση του εθνικισμού που χαρακτηρίζει τη δεκαετία του 1990 (κρίση στα Ίμια, δολοφονία των Ισαάκ και Σολωμού, S-300, μεγάλες αντικατοχικές διαδηλώσεις) σαφέστατα αντανακλάται στην ε/κ εκπαίδευση, αλλά ταυτόχρονα τροφοδοτείται κι απ’ αυτήν. Τη δεκαετία αυτή παρατηρείται μια οπισθοχώρηση στη διαδικασία αποδέσμευσης του ε/κ σχολείου από το ελληνικό και μια μανιώδης προσήλωση στα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη, η οποία επιτυγχάνεται κυρίως μέσω του “κρυφού” αναλυτικού προγράμματος. Το ε/κ σχολείο, ιδιαίτερα με Υπουργό Παιδείας την Κλαίρη Αγγελίδου, επιχειρείται να μετατραπεί και πάλι, όπως πριν από το 1974, σε ένα χώρο εθνικού και θρησκευτικού φρονηματισμού μέσα από την προώθηση του “ελληνοκεντισμού” ως επίσημου στόχου.

Η απαρχή της διαδικασίας ρήξης με τον εθνικισμό και ελληνοκεντισμό στην ε/κ εκπαίδευση και κοινότητα γενικότερα εντοπίζεται στις αρχές της δεκαετίας του 2000 και πιο συγκεκριμένα το 2003, όταν με πρόταση του Υπουργού Παιδείας Πεύκιου Γεωργιάδη εκπονείται από την Επιτροπή Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης (τη λεγόμενη επιτροπή των “Επτά Σοφών”) μια ολοκληρωμένη μελέτη για ολική μεταρρύθμιση του ε/κ εκπαιδευτικού συστήματος, η οποία προτείνει σαφώς “την απόλεια των στενά εθνοκεντρικών, μονοπολιτισμικών και κατ’ επέκταση εθνικοδυσιστικών στοιχείων” από το ε/κ εκπαιδευτικό σύστημα (Εκθεση Επιτροπής Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης, σελ. 94). Η φέρελπις αυτή προσπάθεια συνάδει με τα επίσης αισιόδοξα μηνύματα προόδου όσον αφορά στην επίλυση του Κυπριακού λόγω των συνομιλιών και του ανοίγματος των οδοφραγμάτων. Ωστόσο μεσολάβησε το δημοψήφισμα του 2004 και η στασιμότητα που επέφερε σ’ ό,τι αφορά στην επίλυση του Κυπριακού, αντανακλάται και

Επίσκεψη τ/κ συναδέλφων στην Γ' Τεχνική Λευκωσίας

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΧΝΙΩΤΗ

στο επίπεδο της εκπαίδευσης. Έτσι τα επόμενα χρόνια η διαδικασία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης ουσιαστικά “παγοποιείται”, μέχρι το 2007 οπότε ο σημερινός Υπουργός Παιδείας, ο πρώτος Υπουργός Παιδείας που δεν έτυχε έγκρισης από την Εκκλησία, ανέλαβε να υλοποιήσει την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και ήρθε ως ένα βαθμό σε ρήξη με το αντιδραστικό – εκκλησιαστικό και πολιτικό – κατεστημένο που επιθυμεί τη διαίωξη του εθνικισμού μέσα από το ε/κ σχολείο.

Σήμερα είναι σαφές πως η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση αποτελεί μονόδρομο. Το ε/κ σχολείο οφείλει να προετοιμάσει τους πολίτες που θα ζήσουν σ' ένα πολυπολιτισμικό κόσμο. Χρειαζόμαστε ένα σχολείο δημοκρατικό, που ενσωματώνει και δεν αποκλείει, που δεν θρησκευεται αλλά σέβεται τη θρησκευτική και όποια άλλη ετερότητα. Ένα σχολείο που δημιουργεί κριτικά σκεπτόμενους, συνειδητοποιημένους και ενεργούς πολίτες. Ανεξάρτητα λοιπόν από το μέλλον του κυπριακού προβλήματος, το ε/κ σχολείο οφείλει να προχωρήσει προς αυτή την κατεύθυνση. Από την άλλη όμως, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η όποια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση δεν μπορεί να επιτύχει χωρίς την επίλυση του κυπριακού προβλήματος. Είναι σαφές επομένως πως η ε/κ εκπαίδευση, ενόψει του σημερινού πολιτικού στόχου της επανάνωσης, δεν μπορεί να είναι ουδέτερη. Οφείλει αυτή τη φορά η ε/κ εκπαίδευση να επιχειρήσει τη συνολική ανατροπή του εθνικιστικού κατεστημένου, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για ένα πραγματικά δημοκρατικό σχολείο.

Το άρθρο εκδόθηκε στο περιοδικό “Ρεύμα”, Δεκ. 2009

Βιβλιογραφία

Δημοκρατική και Ανθρώπινη Παιδεία στην Ευρωκυπριακή Πολιτεία, Προοπτικές συγκρότησης και εκσυγχρονισμού, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Επιτροπή Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης, Αύγουστος 2004, Λευκωσία

Πάυλου, Π., Η βαριά κληρονομιά του πολιτικού και εκπαιδευτικού συστήματος, Το καλέμι, έκτακτο τεύχος, Σεπτέμβρης 2009, Λευκωσία

Persianis, P., The political and economical factors as the main determinants of educational policy in independent Cyprus (1960-1970), 1981, Nicosia: Pedagogical Institute of Cyprus

Πριν λίγες μέρες επισκέφτηκε το σχολείο μας ομάδα Τουρκοκυπρίων εκπαιδευτικών από ένα σχολείο της κατεχόμενης Λευκωσίας. Η επιτροπή του σχολείου μας για την προώθηση του στόχου της σχολικής χρονιάς για την καλλιέργεια κουλτούρας ειρηνικής συνύπαρξης με την τουρκοκυπριακή κοινότητα τους επιφύλαξε μια εγκάρδια υποδοχή. Μαζί μας υπήρχε και αριθμός άλλων συναδέλφων οι οποίοι δεν είχαν μάθημα εκείνη την ώρα, έτσι καθίσαμε σε κύκλο και συζητήσαμε. Μαθητές μας από τον Όμιλο Διαπολιτισμικής Συνεργασίας παρευρέθηκαν και μοιράστηκαν μαζί μας αυτή την εμπειρία, μάλιστα μια μαθήτρια έκανε ζωντανές μεταφράσεις από τα Τούρκικα στα Ελληνικά και αντίστροφα.

Ακολούθως επισκεφτήκαμε διάφορες αίθουσες διδασκαλίας, όπου οι συνάδελφοι από την τουρκοκυπριακή κοινότητα μίλησαν με μαθητές μας προσπαθώντας να ανταλλάξουν απόψεις. Κατά τη διάρκεια αυτής της ανταλλαγής είδαμε ότι υπήρχε ένας διασταγμός από πλευράς μαθητών μας μέχρι και εχθρότητα. Είναι ενδεικτικό το ότι οι διηγήσεις των Τουρκοκυπρίων συναδέλφων, η πλειοψηφία των οποίων είναι πρόσφυγες, όπως επίσης και το γεγονός ότι είχαν αδικοχαμένα θύματα μέσα στις οικογένειες τους από την δεκαετία του 1960 κατά τη διάρκεια των δικαιοδικών συγκρούσεων δεν κατάφεραν να προκαλέσουν κάποια συναισθήματα σε ένα μεγάλο ποσοστό των μαθητών μας. Σε μια δεύτερη επίσκεψη Τουρκοκυπρίων συναδέλφων τα πράγματα ήταν καλύτερα και αυτό είχε να κάνει με το γεγονός ότι οι μαθητές

οι οποίοι συνομίλησαν μαζί τους ήταν φιλικόι, πράγμα που πιθανόν να οφείλεται στη μη ανάπτυξη ενός ρατσιστικού τρόπου σκέψης στο ίδιο το σπίτι των μαθητών.

Κατά τη διάρκεια επισκέψεων σε τουρκοκυπριακά σχολεία από Ελληνοκύπριους εκπαιδευτικούς, οι εμπειρίες είναι από πολύ καλές μέχρι συγκλονιστικές. Η μη ύπαρξη εχθρότητας από πλευράς Τουρκοκυπρίων μαθητών και η εγκάρδια υποδοχή τους προς τους Ελληνοκύπριους εκπαιδευτικούς όπως επίσης και η συνεχής παράκληση την επόμενη φορά να πάμε με τους μαθητές μας στο σχολείο τους, δημιουργεί μια εξαιρετική ατμόσφαιρα για επανένωση της Κύπρου. Η διαφορά στη συμπεριφορά φαίνεται ότι έχει να κάνει με το ότι η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών στην τουρκοκυπριακή κοινότητα βλέπει τη λύση του Κυπριακού ως μια ιστορική αναγκαιότητα ενάντια στη διχοτόμηση, δηλαδή αυτό που θεωρητικά έπρεπε να γίνει στην ΕΚ κοινότητα δια μέσου του διαπολιτισμικού στόχου και τη δημιουργία ειρηνικής κουλτούρας με την ΤΚ κοινότητα μέσα στο ΕΚ εκπαιδευτικό σύστημα. Στην πλειοψηφία των ΕΚ εκπαιδευτικών δεν έχει περάσει ακόμα το μήνυμα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, που ήταν ο στόχος της σχολικής χρονιάς πριν δυο χρόνια και επιμένουμε σε ένα καθαρό ελληνορθόδοξο σχολείο το οποίο παράγει μαθητές οι οποίοι μισούν αλλόθρησκους και άτομα άλλων εθνοτήτων και όπου συχνά αγκυλωτοί σταυροί και άλλα φασιστικά σύμβολα ‘στολίζουν’ τα σχολεία μας. Ευρωπαϊκή δημοσκόπηση η οποία δημοσιεύτηκε στην

εφημερίδα Πολίτης στις 21/11/09 δείχνει ότι η Κύπρος είναι η πρώτη χώρα της Ευρώπης της οποίας οι πολίτες δεν αποδέχονται αλλόθρησκο πρόεδρο, σε σύγκριση με το 16% που αποτελεί τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο, γεγονός το οποίο δείχνει το θρησκευτικό φανατισμό, που επικρατεί ανάμεσα στους Ελληνοκύπριους.

Ο στόχος του Υπουργείου Παιδείας για δημιουργία κουλτούρας ειρηνικής συνύπαρξης με τους συμπατριώτες μας είναι μια ιστορική αναγκαιότητα την οποία οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να είχαμε ήδη προωθήσει. Έχει συσσωρευτεί πολύς αρνητισμός μέσα στους μαθητές μας για την ΤΚ κοινότητα, ενώ κυκλοφορούν μεταξύ τους πληροφορίες οι οποίες δεν ισχύουν, όπως το ότι οι ΤΚ είναι βάρβαροι. Είναι βασική κοινωνιολογική προσέγγιση το ότι δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται γενικοί χαρακτηρισμοί για σύνολα ανθρώπων. Έτσι και οι Ελληνοκύπριοι δεν είναι εγκληματίες πολέμου, επειδή κάποιοι απ' αυτούς κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, εγκλημάτισαν εναντίον κάποιων Τουρκοκυπρίων. Τέτοιες σκέψεις δεν περνούν καν από το μυαλό μερικών εκπαιδευτικών. Δεν είναι σωστό να ταπελωνόμαστε εθνικά αφού ο καθένας είναι υπεύθυνος για αυτό που κάνει ή δεν κάνει και μάλιστα πολύ συχνά σε αντίθεση με άλλους ομοεθνείς μας. Δεν είμαστε οι Ελληνοκύπριοι φασίστες επειδή π.χ. κάποιοι ομοεθνείς μας θεωρούσαν την δολοφονία αλλόθρησκων είτε θρησκευτικό είτε εθνικό χόμπι είτε πατριωτικό καθήκον κατά τη διάρκεια δικαιοδικών συγκρούσεων.

Φεγγαράκι μου λαμπρό

Κάτω από ψιλή βροχή και ολόγιομο φεγγάρι έτρεξαν και μόχθησαν κυνηγώντας τη στρογγυλή θεά δάσκαλοι και καθηγητές της Μέσης το βράδυ της Πέμπτης 3ης Δεκεμβρίου στο γήπεδο του Ορφέα στη Λευκωσία. Η μικτή Τουρκοκυπρίων και Ελληνοκυπρίων δασκάλων αντιμετώπισε τη μικτή των καθηγητών. Η συνάντηση έγινε με πρωτοβουλία της Προοδευτικής όλων των βαθμίδων, της συντεχνίας των Τουρκοκυπρίων καθηγητών και της συντεχνίας των Τουρκοκυπρίων δασκάλων. Θα αφήσουμε την ιστορία χωρίς το σκορ της συνάντησης παρόλο που οι νικητές πήραν και κύπελλο. Οι πραγματικοί νικητές ήταν εξ άλλου όλοι τους παίκτες και θεατές γιατί κατάφεραν να βάλουν ένα ακόμη λιθάρι στον αγώνα των προοδευτικών ανθρώπων που μάχονται να ενώσουν τον τόπο και τον κόσμο. Οι εκπαιδευτικοί των κοινοτήτων είναι από τα πιο ένοχα κομμάτια της κοινωνίας στο θέμα της καλλιέργειας αντίθετων εθνικών στόχων και στο ματοκύλισμα του τόπου. Οι εκπαιδευτικοί που έχουν συνείδηση των ευθυνών της παιδείας στην οικοδόμηση του κυπριακού μέλλοντος πρέπει να τρέξουν πολλά χιλιόμετρα σε μεγάλα γήπεδα για να φωτίσουν ένα σχολείο που δημιούργησε και δυστυχώς εξακολουθεί να δημιουργεί πυκνό σκοτάδι.

Ο Σενέρ Ελτζιλ

εκπρόσωπος των Κυπρίων Εκπαιδευτικών

Για πρώτη φορά από το 1963 ένας Τουρκοκύπριος εκπαιδευτικός θα εκπροσωπεί όλες τις εκπαιδευτικές οργανώσεις της Κύπρου, ελληνοκυπριακές και τουρκοκυπριακές στην ευρωπαϊκή οργάνωση των εκπαιδευτικών οργανώσεων ETUCE και Paneuropean Structure. Ο Σενέρ Ελτζιλ, γενικός γραμματέας της συντεχνίας των Τουρκοκυπρίων δασκάλων, προτείνει εδώ και χρόνια στους Ελληνοκύπριους συνδικαλιστές της Παιδείας να εκπροσωπήσουν την Κύπρο εκ περιτροπής, μιας και η Κύπρος διαθέτει μόνο μια θέση στην Ευρωπαϊκή Οργάνωση των Εκπαιδευτικών.

Οι Ελληνοκύπριοι συνδικαλιστές παρά το ότι δεν αρνήθηκαν επί της αρχής, κράτησαν μια πολιτική κωλυσιεργίας στο ζήτημα μέχρι που με επιστολή τους Τουρκοκύπριοι συνδικαλιστές ζήτησαν να πληρώσουν οι ίδιοι τη θέση. Ακολούθησε μια επιστολή διαμαρτυρίας από ελληνοκυπριακής πλευράς που επιχειρούσε να αποδείξει ότι μια τέτοια αίτηση ήταν παράνομη και την συσχέτιζε με το μη αναγνωρισμένο κράτος των Τουρκοκυπρίων. Έτσι στις 25 Νοεμβρίου στη Βαρσοβία η Κύπρος αποτύγχανε να παρουσιάσει μια μόνο συναινετική υποψηφιότητα για τη μοναδική θέση που της αναλογούσε και το συνέδριο της Εκτελεστικής Επιτροπής έπρεπε να αποφασίσει με ψηφοφορία ανάμεσα σε δύο υποψηφιότητες. 2232 ψήφοι στήριξαν τον Σενιέρ Ελτζιλ και 808 τον Κώστα Χατζησάββα. Το γεγονός δείχνει ότι ένας καθόλου ευκαταφρόνητος αριθμός Ευρω-

παίων συνδικαλιστών δεν θεωρεί ότι υπάρχουν παράνομες και νόμιμες συντεχνίες, ή ότι η νομιμότητα των συνδικαλιστικών οργανώσεων σχετίζεται με την νομιμότητα ή όχι του όποιου κράτους. Κατά κάποιο τρόπο οι Ελληνοκύπριοι εκπρόσωποι θεωρούσαν, λόγω κεκτημένης ταχύτητας ως επιχείρημα καταπέλτη, την αναφορά σε ψευδοκράτος και όταν κατάλαβαν ότι το επιχείρημα τους θεωρήθηκε το ίδιο ως ψευδο-επιχείρημα βρέθηκαν μπροστά σε μεγάλη έκπληξη. Ακολούθησαν διαμαρτυρίες που το προεδρείο χαρακτήρισε (δεύτερος κόλαφος) ως ρατσιστικές.

Και μια νομικίστικη λεπτομέρεια: οι τουρκοκυπριακές συντεχνίες είναι νόμιμα εγγεγραμμένες στην Κυπριακή Δημοκρατία από πριν το 1974.

Εμείς καλούμε τις συνδικαλιστικές οργανώσεις της Παιδείας να αρθούν πάνω από την εθνική αντιπαράθεση και να εργαστούν με σύμπνοια για μια παιδεία που θα ενώνει τους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές και φοιτητές στον αγώνα για ενωμένη Παιδεία και ενωμένη πατρίδα.

Εξ άλλου ο Σενέρ Ελτζιλ είναι ένας καταξιωμένος και διεθνώς γνωστός αγωνιστής του συνδικαλισμού, της δημοκρατίας, της ειρήνης και της λύσης του Κυπριακού. Είναι ένας από τους ιδρυτές και εμπνευστές του κινήματος «Αυτή η χώρα είναι δική μας» που συγκλόνησε την Κύπρο και εκτιμήθηκε από το διεθνές κίνημα ανάλογα. Η επιλογή του τιμά την Κύπρο.

Κ. Α.

ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ 1Η ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

Με τα βήματά τους ένωσαν την πρωτεύουσα

500 ΠΕΡΙΠΟΥ ΜΑΘΗΤΕΣ, ΓΟΝΕΪΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ.

Η εκδήλωση άρχισε στις 10.30 το πρωί και ολοκληρώθηκε στη 1.00 το μεσημέρι. Πριν την έναρξη των περιηγήσεων, η κα Ελένη Μαύρου, η κα Καμινιρά και εκπρόσωποι των διοργανωτών προσφώνησαν την εκδήλωση και μια ομάδα παιδιών του Μουσικού Λυκείου Λευκωσίας έπαιξαν και τραγούδησαν κυπριακά τραγούδια στα ελληνικά και στα τούρκικα.

Οι περισσότερες ομάδες επισκέφθηκαν μνημεία και στις δύο πλευρές της Πράσινης Γραμμής. Οι συμμετέχοντες είχαν επίσης την ευκαιρία να παρακολουθήσουν φιλάκια σχετικά με τη διαφορετικότητα και το ρατσισμό.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους όσοι εργάστηκαν για την επιτυχία αυτής της δραστηριότητας και όλους όσοι παρευρέθηκαν και απέδειξαν ότι το μέλλον της Κύπρου δεν μπορεί παρά να είναι η συνύπαρξη και η ειρήνη, ότι τα παιδιά και οι νέοι, οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί της Κύπρου μπορούν και πρέπει να είναι μπροστά στον αγώνα για την επανένωση της χώρας μας.

Σύντομα θα ακολουθήσει έκθεση φωτογραφίας, με φωτογραφίες που πήραν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες.

Δικοινοτικοί περίπατοι στην Ιστορία μας

ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΜΑΥΡΑΔΑ

Η Κυριακή της 1ης του Νιόβρη ήταν μια μέρα ξεχωριστή, μια μέρα που μας δίδαξε ένα μάθημα: πως αν θέλουμε να ενώσουμε τους ανθρώπους που ζούν στον τόπο μας, υπάρχουν πολλά που μπορούμε να κάνουμε. Αντιλαμβάνομαι ότι σε κάποιους, η απλή ή και απλοϊκή αυτή σκέψη και η καθόλου ευφάνταστη διατύπωσή της, μπορούν να προκαλέσουν ένα ειρωνικό μειδίαμα για την αφέλεια του γράφοντος. Αναμενόμενη η αντίδραση αυτή. Δυστυχώς έχουμε βουλιάξει πια τόσο πολύ σε μια κατάσταση απραξίας όσον αφορά το κυπριακό πρόβλημα, το δικό μας δηλαδή πρόβλημα - αν το αισθανόμαστε βέβαια ακόμα ως δικό μας πρόβλημα - που θεωρούμε τις κινητοποιήσεις κάποιων συμπατριωτών μας από αφελείς μέχρι ουτοπικές. Πολύ βολικός αυτός ο τρόπος σκέψης. Μας απαλλάσσει από την ευθύνη. Αφού δεν μπορεί ν' αλλάξει τίποτε, γιατί χρειάζεται η προσπάθεια; Ας αναλώσουμε τις δυνάμεις μας σε άλλους "αγώνες", μια και ο χαρακτηρισμός "αγωνιζόμενος κυπριακός λαός" χρησιμοποιείται ακόμα για μας...

Μας δίδαξε λοιπόν η 1η του Νιόβρη πως υπάρχουν πολλά που μπορούν να κάνουν τα παιδιά. Αυτά, που θα υποστούν σε μεγαλύτερο βαθμό τις συνέπειες των πράξεών μας, αυτών που κάναμε κι αυτών που έπρεπε να κάνουμε και δεν κάναμε.

Κυριακή έντεκα η ώρα και το τέρμα της οδού Λήδρας γέμισε με παιδικές φωνές, που, γεμάτες περιέργεια και προσμονή περίμεναν να ζήσουν μια νέα εμπειρία. Να γνωρίσουν παιδιά από την άλλη πλευρά, να τους μιλήσουν και μαζί να μάθουν για την πό-

λη τους, τη μια Λευκωσία, η οποία στο πέρας των αιώνων έζησε ώρες δύσκολες, ώρες πόνου και αγωνίας, μα και ώρες ξεγνοιαστές, όταν οι κάτοικοί της δούλευαν και τραγουδούσαν μαζί. Ποια είναι αυτή η πόλη, πόσο την ξέρουμε, πόσο την πονάμε και πόσο ονειρευόμαστε να την ενώσουμε ξανά;

Πραγματικά πιστεύεις καλέ μου φίλε πως η ηρωική και ανένδοτη, ανυποχώρητή σου στάση να μην περνάς το οδόφραγμα μπορεί να σώσει την Αγιά Σοφιά; Γνωρίζεις ότι αυτός ο τεράστιος ναός, που πήρε εκατό περίπου χρόνια για την αποπεράτωσή του και θεωρείται ένα από τα μεγαλύτερα κτήρια που κτίστηκαν ποτέ στην Κύπρο, κινδυνεύει άμεσα αν δεν αρχίσουν σύντομα εργασίες συντήρησής του; Και ποιοι πιστεύεις ότι μπορούν ή ενδιαφέρονται να εκτελέσουν αυτό το έργο για τη διάσωση του παρελθόντος, της Ιστορίας μας; Η κυβέρνηση του ψευδοκράτους μήπως; Πότε θα κινητοποιηθούμε εμείς ως εκπαιδευτικοί, ως πνευματικοί άνθρωποι μαζί με τους μαθητές μας, επιδιώκοντας μια συνεργασία με την άλλη πλευρά; Οι μαθητές μας θαύμασαν την Αγιά Σοφιά, εξαίρετο δείγμα μεσαιωνικής, γοθτικής αρχιτεκτονικής, αλλά δεν ένωσαν τη δική μας αγωνία για τα μνημεία της Ιστορίας μας που πεθαίνουν αβοήθητα. Στην πλατεία δίπλα από το ναό ένα μικρό παιδί έπαιζε εντελώς ξυπόλητο. Κάποιοι ανέφερε πως οι οικογένειες που ζουν δυο δρόμους πιο κάτω βρίσκονται σε μεγάλη φτώχεια. Για μια στιγμή ξεχνιόμαστε, σαν να μη βρισκόμαστε στην Κύπρο. Ένα παράξενο συναίσθημα, σαν να μη βρισκόμαστε μόλις δυο χιλιόμετρα μακριά

απ' τα σημεία που κινούμαστε καθημερινά.

Προχωράμε. Η Λευκωσία ένα ζωντανό μουσείο, ένα μεγάλο ιστορικό πάρκο. Το Μπουγιούκ Χαν, το μεγάλο φιλόξενο χάνι, που γνώρισε ένδοξες μέρες ως και τη δεκαετία του 1960, οπότε σταδιακά με την επέκταση της χρήσης του αυτοκινήτου έπαψε να λειτουργεί, η πύλη της Κερύνειας, η εκκλησία του Αγίου Λουκά, είναι μόνο μερικά από τα ιστορικά μνημεία που βρήκαμε στο δρόμο μας στη βόρεια πλευρά της πόλης. Το οδόφραγμα μας επαναφέρει στην πικρή πραγματικότητα, πάνω στη στιγμή που η σκέψη είχε αρχίσει να πετά.

Περνάμε στην άλλη πλευρά ξανά, η ιστορική πόλη είναι η ίδια. Το τείχος, καθοριστικό της ταυτότητάς της, οι πύλες, εκκλησίες και τζαμιά. Η Φανερωμένη και το μικρό τέμενος Αραπλάρ με τις ποικίλες αρχιτεκτονικές επιδράσεις, που κάποτε ονομαζόταν Σταυρός του Μισιρίκου, το τέμενος Ταχτ-Ελ-Καλέ και η υπέροχη Χρυσαινιώτισσα στην ενορία που ονομάζεται ακόμα Ταχτακαλάς. Σήμερα συνύπαρξη των μνημείων στη σιωπή. Αυτά μπορούν να συνυπάρχουν, οι άνθρωποι στην Κύπρο όχι ακόμα. Περιμένουν κάποια μυστική φόρμουλα απ' έξω που με το μαγικό ραβδί της όλα θα τα διορθώσει. Αγνοούν ή θέλουν να αγνοούν το γεγονός πως η αλλαγή πρέπει να προκύψει και από μέσα, από τις ψυχές όλων των κατοίκων αυτού του δύσμοιρου τόπου, διαφορετικά καμιά συμφωνία δε θα μπορέσει ν' αντέξει στο χρόνο.

Τα παιδιά, που οι ψυχές τους είναι ακόμα καθαρές από τα πάθη των ενηλίκων, μπορούν να βρουν πιο εύκολα το δρόμο της συμφιλίωσης, αλλά πρέπει πρώτα εμείς να τα καθοδηγήσουμε.

Ας δείξουμε λοιπόν στα παιδιά μας τη Λευκωσία ως μια πολυπολιτισμική πόλη, μια πόλη όπου έζησαν μαζί στο παρελθόν και μπορούν να ζήσουν μαζί και στο μέλλον, άνθρωποι που μπορεί να είναι διαφορετικοί, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορούν να είναι συμπατριώτες και φίλοι.

Η Λευκωσία μας καλεί.

Οι κοινωνικοί μύθοι για τα έθνη και τις κουλτούρες απέναντι στις ανάγκες και τις αξίες της ευρωπαϊκής εποχής

ΤΗΣ ΑΝΝΑΣ ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ

Η εισήγηση της Άνας Φραγκουδάκη στη δημόσια, δικαιοδική συζήτηση για την παιδεία που διοργάνωσε η Πλατφόρμα Ε/κ και Τ/κ Εκπαιδευτικών «ΕΝΩΜΕΝΗ ΚΥΠΡΟΣ» με θέμα
Μύθοι και προκαταλήψεις στην παιδεία.

Κύριοι εισηγητές ήταν η γνωστή Ελληνίδα ακαδημαϊκός και ο επίσης γνωστός τουρκοκύπριος ακαδημαϊκός Μπιρικίμ Οζγκιούρ.

Η δραστηριότητα αυτή αποτελεί μέρος της γενικότερης δράσης της Πλατφόρμας να φέρει κοντά Ε/κ και Τ/κ εκπ/κούς, μαθητές, φοιτητές και σπουδαστές και να προωθήσει την παιδεία της συμφιλίωσης και την ειρηνική λύση του Κυπριακού.

Η διατύπωση και μόνο της έκφρασης «οι κοινωνικοί μύθοι για τα έθνη» προκαλεί μια αντανάκλαστική αντίδραση σαν να έγινε κάποια ιεροσυλία.

Τι σημαίνει η έκφραση που υπονοεί ότι υπάρχουν μύθοι για τα έθνη; Υπάρχουν εθνικοί μύθοι και ποιοι είναι αυτοί; Ναι, υπάρχουν. Όλες οι εθνικές ιδεολογίες είναι μύθος. Ο μύθος είναι παντού, για όλα τα έθνη παρόμοιος. Παρουσιάζει το κάθε έθνος (τα υπόλοιπα ταιριάζουν σε όλους σχεδόν τους λαούς, στους Έλληνες και τους Τούρκους, τους Βούλγαρους, τους Γάλλους, τους Γερμανούς, τους Ιρλανδούς, τους Πολωνούς, τους Ρώσους, τους Σουηδούς, τους Σέρβους κ.ο.κ.), παρουσιάζει λοιπόν το έθνος σαν ομάδα που ξεκίνησε την πορεία της στην ιστορία τους αρχαιότερους χρόνους, διατήρησε επί δεκάδες αιώνες τα ίδια «εθνικά» της χαρακτηριστικά, την ίδια κουλτούρα, θρησκεία, γλώσσα, παραδόσεις και έχει τους δικούς της αρχαίους προγόνους.

Οι εθνικές μυθολογίες εμφανίζουν το έθνος σαν ανθρώπινη ομάδα σχεδόν «αιώνια», σαν οντότητα έξω από την ιστορία, χωρίς εξέλιξη και αλλαγή μέσα στους αιώνες και με συγγένεια σχεδόν βιολογική, κάτι σαν τη φάρα ή τη φυλή.

Τι λέει η σύγχρονη επιστημονική ιστορία για τα έθνη; Το έθνος είναι έννοια νεωτερική, είναι ιδέα που ανήκει στο Διαφωτισμό, έγινε πολιτική πράξη με τη γαλλική Επανάσταση και δημιουργήσε το έθνος-κράτος. Ιστορική διαδικασία που γενικεύεται τον 19ο αιώνα, τον οποίο η σύγχρονη ακαδημαϊκή ιστορία ονομάζει «αιώνα των εθνών».

Οι αξίες της ισότητας και της ελευθερίας

που θα γεννήσει η γαλλική επανάσταση θα εμπνεύσουν διανοουμένους που θα διαμορφώσουν το όραμα της εθνικής ανεξαρτησίας, θα ηγηθούν εξεγέρσεων ενάντια στη δεσποτική ηγεσία των δύο μεγάλων αυτοκρατοριών, της οθωμανικής και της αυστρουγγρικής, και από τους αγώνες αυτούς θα προέλθουν τα σύγχρονα ανεξάρτητα έθνη-κράτη.

Πού οφείλεται ο μύθος της βιολογικής συγγένειας των μελών του έθνους; Οι αγώνες για να γίνουν ανεξάρτητα τα έθνη κράτη σχεδόν παντού στηρίχτηκαν σε μια παρομοίωση. Allons, enfants de la patrie, Εμπρός, τέκνα της πατρίδας, αρχίζει η περίφημη Μασσαλιώτιδα. Η πατρίδα περιγράφεται με υψηλή έξαρση από τους διαφωτιστές διανοουμένους της εποχής σαν «μητέρα» αλυσοδεμένη που τα «παιδιά» της μάχονται να ελευθερώσουν. Η παρομοίωση της σκλαβωμένης μητέρας είχε μεγάλη δύναμη και πειστικότητα για τον τότε μείζονα κοινωνικό της στόχο, το ανεξάρτητο έθνος-κράτος.

Το κάθε έθνος μόλις γίνει κράτος θα επιβάλει την κεντρική νομοθεσία, την ενοποίηση της αγοράς, τη μία εθνική γλώσσα και την ομοιογενοποίηση των πληθυσμών του. Καθώς παράλληλα όλα τα έθνη κράτη έχουν οράματα επεκτατικά, στα Βαλκάνια π.χ. διεκδικούν εδάφη από τις αυτοκρατορίες αλλά και τα γειτονικά έθνη-κράτη. Έτσι επί ενάμιση αιώνα ηχούν σάλπιγγες του πολέμου που κηρύττουν τα «ιερά δίκαια» του κάθε έθνους στην κατάκτηση εδαφών.

Η παρομοίωση των τέκνων της μητέρας πατρίδας, άρα εξ αίματος παιδιών της, θα φέρει σημαντικά αποτελέσματα. Θα αποδώσει ιερότητα στον αγώνα για την απελευθέρωση της αλυσοδεμένης μητέρας, και στη συνέχεια θα εξαγάσσει τα εθνικά επεκτατικά οράματα και τους πολέμους του κάθε έθνους κράτους. Οι «Μεγάλες», όπως η εποχή τις ονόμασε, «Ιδέες» είναι αυτές που θα αποδώσουν στο κάθε έθνος κράτος το δικαίωμα σε επεκτατικές διεκδικήσεις για να απελευθερώσει τους εθνικούς του «αδερφούς» κατακτώντας εδάφη «αλύτρωτα».

Συνέπεια των εθνικών επεκτατισμών είναι ότι οι πληθυσμοί με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά που βρίσκονται μέσα στην κάθε εθνική επικράτεια γίνονται απειλή για την ακεραιότητα των συνόρων του. Η ύπαρξη τέτοιων πληθυσμών συντηρεί τις επεκτατικές βλέψεις των γειτόνων εθνών-κρατών και νομιμοποιεί την επεκτα-

τική εθνική τους πολιτική. Το κάθε έθνος-κράτος προβάλλει το «ιερό δικαίωμα» να απελευθερώσει τους σκλαβωμένους εθνικούς του «αδελφούς», ενώ παράλληλα τα σύνορά του απειλούνται από το ιερό δικαίωμα που εξίσου διεκδικούν τα γειτονικά έθνη-κράτη να απελευθερώσουν τους δικούς τους σκλαβωμένους «αδελφούς». Έτσι η εθνική ομοιογένεια από παρομοίωση με στόχο να οδηγήσει στην εξέγερση της ανεξαρτησίας και να νομιμοποιήσει τους εθνικούς στόχους της επέκτασης των κρατικών συνόρων θα μετατραπεί σε κοινωνική πολιτική.

Η κατασκευή της ομοιογένειας θα γίνει σε όλα τα έθνη κράτη-πολιτική προτεραιότητα, με διαδικασίες άλλοτε ήπιες και άλλοτε βίαιες. Καθώς την πολιτική κατασκευή της ομοιογένειας δικαιώνει η επεκτατική πολιτική των γειτόνων, έχει παντού πλατύτατη συναίνεση. Η εθνική ομοιογένεια γίνεται κοινός στόχος όλων των εθνών-κρατών, γι' αυτό και πήρε κατά καιρούς και τη βίαιη μορφή με τις ανταλλαγές πληθυσμών.

Η εθνική μυθολογία του 19ου αιώνα είναι άρα σχετική με τις αναγκαιότητες εκείνης της εποχής, είχε μεγάλη κοινωνική χρησιμότητα, καθώς οι ιδέες κατάφεραν να κινητοποιήσουν λαούς ολόκληρους σε αμέτρητες θυσίες και να οδηγήσουν στα ανεξάρτητα έθνη-κράτη και στα κρατικά σύνορα που έχουν σήμερα.

Η εθνική ιδεολογία του 19ου αιώνα όμως είναι για σήμερα παρωχημένη και βλαβερή. Αυτό είναι δύσκολο ορατό, επειδή οι εθνικές ιδέες έχουν μέσα στην ιστορία αποχτήσει ένα είδος ιερότητας που τις μετατρέπει σε αξίες έξω από το λογικό χειρισμό. Η ιερότητα ιδίως οφείλεται στους ποταμούς αίματος που κόστισε η εφαρμογή αυτών των ιδεών για την επίτευξη της ανεξαρτησίας του έθνους-κράτους και της διαμόρφωσης των συνόρων του.

Σήμερα ζούμε σε τελείως άλλη εποχή, της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο Φρανσουά Μιτεράν, στο λόγο που εγκαινίαζε τη γαλλική Προεδρία στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1995, είχε πει ότι οι εθνικές ιδέες άλλων εποχών είναι σήμερα επικίνδυνες, επειδή «ο εθνικισμός ισούται με τον πόλεμο».

Τα εθνικά επαναστατικά κηρύγματα του 19ου υποστηρίζουν με φλεγόμενη ρητορεία το ιερό δικαίωμα στην εξέγερση, το δίκαιο μίσος κατά των εχθρών, το ιερό καθήκον της φυσικής εξόντωσης των τυράννων, την υποχρέωση της θυσίας. Το πάθος για την ελευθερία θεμελιώνει τη νομιμότητα

και την ηθική της βίας. Η αξία της ελευθερίας και το ύψιστο καθήκον της δημιουργίας του ανεξάρτητου έθνους-κράτους απαιτούν κάθε θυσία. Έτσι η ανθρώπινη ζωή δεν έχει μεγάλη σημασία. Ο ηρωισμός είναι πρωτεύουσα αρετή, η θυσία μέγιστο καθήκον, η ανεξαρτησία αξία υπέρτατη («Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή», αρχίζει ο Θούριος του Ρήγα), άρα η ανθρώπινη ζωή είναι μονάχα σπόρος, ταπεινός σπόρος στη ρίζα της ελευθερίας για να την κάνει να βλαστήσει.

Αυτές οι αξίες, το δίκαιο μίσος κατά των εχθρών, η ηθική της βίας, η μικρή σημασία στην ανθρώπινη ζωή, αξίες μεγάλες και αποτελεσματικές για τους κοινωνικούς στόχους άλλων εποχών, είναι βλαβερές για το παρόν.

Οι εθνικές ιδέες της εποχής των ανεξαρτησιακών αγώνων και των επεκτατικών εθνικισμών περιέχουν μύθους βαθιά διχαστικούς για τις μοναδικές αρετές και τα ιερά δίκαια του κάθε έθνους απέναντι στους δαιμονικούς εχθρούς που αντίθετα έχουν ταπεινά κίνητρα και χυδαία συμφέροντα. Εμποδίζουν την ειρηνική συμβίωση.

Περιέχουν βλαβερούς μύθους για την πατρίδα που είναι μητέρα και τα μέλη του έθνους που είναι «αδερφοί». Η παρομοίωση έχει σήμερα σοβαρές πολιτικές επιπτώσεις, υποβιβάζει την ιδιότητα του πολίτη στην κατηγορία του «τέκνου» της κρατικής εξουσίας, και παρουσιάζει με προφανείς συνέπειες σαν ανήθικη διαμάχη μεταξύ «αδερφών» τις συγκρούσεις κοινωνικών συμφερόντων.

Η παρομοίωση του έθνους με την οικογένεια περιέχει ακόμα την πολιτικά επικίνδυνη ιδέα της πολιτισμικής καθαρότητας. Η πολιτισμική καθαρότητα είναι ιστορικό ψεύδος. Κατά τις επιστήμες, κανένα σύγχρονο έθνος δεν έχει κοινή εθνοτική βάση, κι ακόμα λιγότερο «βιολογική» συγγένεια. Οι μόνοι στην ιστορία του κόσμου λαοί που δεν αναμείχθηκαν με άλλους είναι κάποιες πολύ μικρές ομάδες που έζησαν για γεωγραφικούς ιδίως λόγους σε απομόνωση. Για τούτο άργησε πολύ η κοινωνική τους εξέλιξη και παρέμειναν έως τον 20ό αιώνα σε πρώιμα στάδια κινηγετικών κοινωνιών. Δεν υπάρχουν άλλοι. Δεν υπάρχει λαός ή πολιτισμός χωρίς αναμίξεις και πλήθος αλληλεπιδράσεις. Από την αρχαιότητα ακόμα, οι πιο δυναμικοί πολιτισμοί ήταν εκείνοι που συνεχώς μετανάστευαν, επιδίωκαν την ώσμωση με άλλους, αντλούσαν τεχνολογία, τρόπους κοινωνικής οργάνωσης, μορφές τέχνης, ήθη, ιδέες.

Οι πολιτισμικές ταυτότητες δεν έχουν σχέση με τη μυθική «καθαρότητα» αλλά με την πολιτική βούληση. Η εθνική υπαγωγή είναι αποτέλεσμα της ιδεολογίας και όχι της βιολογίας. Δεν είναι «εξ αίματος» συγγένεια, είναι βούληση του ανήκειν στην πολιτική κοινότητα που είναι το έθνος-κράτος.

Η πολιτισμική καθαρότητα περιέχει ένα αποτρόπαιο ζητούμενο, την εξάλειψη των διαφορών. Αρκεί να διατυπωθεί η ιδέα της εξάλειψης των διαφορών και εγκυμονεί τον κίνδυνο, ανάλογα με τις συνθήκες, να πάρει την τερατική μορφή της εξάλειψης των «διαφορετικών» ανθρώπινων ομάδων. Η ιδέα παραπέμπει κατευθείαν στο ναζισμό και στη φυλετική του «λογική», ωστόσο παραπέμπει και στο παρόν, καθώς με τη σφαγή της πρώην Γιουγκοσλαβίας είδαμε το σκιάχτρο να ξαναζωντανεύει και να ονομάζεται με τον αποτρόπαιο νεολογισμό «εθνοκάθαρση».

Οι εθνικές μυθολογίες άλλων εποχών είναι επικίνδυνες για την ευρωπαϊκή εποχή μας. Δεν είναι αλήθεια ότι το κάθε έθνος αποτελούν «αδέρφια» που ζουν αρμονικά κι αγαπημένα όταν δεν συμβιώνουν με «άλλους». Δεν είναι αλήθεια ότι η κοινή γλώσσα και η κοινή θρησκεία εξασφαλίζουν την αρμονική συμβίωση των μελών της «εθνικής οικογένειας». Η κοινή τους γλώσσα δεν απέτρεψε Σέρβους και Κροάτες από τη σφαγή. Η ίδια θρησκεία άλλοτε ενώνει πέρα από έθνη-κράτη όπως ο Ισλαμισμός, άλλοτε διαιρεί ομάδες εθνικές όπως τους Ιρλανδούς. Είναι αδιανόητο για σήμερα το αίτημα να κατοικούνται τα σύγχρονα ευρωπαϊκά κράτη από πληθυσμούς εθνικά αμιγείς. Άλλωστε είναι απολύτως αδύνατο να επιτευχθεί. Μόνο στη σφαγή και τον όλεθρο μπορεί να οδηγήσει, τη μάταιη σφαγή και τον όλεθρο δικαίων και αδίκων χωρίς αποτέλεσμα και χωρίς νικητές, μόνο ηττημένους (όπως πάλι έδειξε η Γιουγκοσλαβία).

Σήμερα ζούμε στην εποχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μια από τις σημαντικότερες διαστάσεις της Ένωσης ως συνασπισμού κρατών είναι ότι διαμόρφωσε το σύγχρονο όραμα να αφήσει οριστικά πίσω στο παρελθόν μια ευρωπαϊκή ιστορία αιματηρών πολέμων, βίαιων επεκτατισμών, ελέγχου με τα όπλα εδαφών και πληθυσμών, και να βαδίσει έναν καινούριο δρόμο, όπου οι διαφορετικές επιδιώξεις ανάμεσα στα κράτη και τα διαφορετικά ή/και συγκρουόμενα συμφέροντα θα αντιμετωπίζονται με το διάλογο, τις διαπραγματεύσεις και τους συμβιβασμούς. Τον καινούριο αυτό δρόμο τον αποκλείουν οι εθνικές ιδέες που ανήκουν στην εποχή των επεκτατικών εθνικισμών.

Οι ιδέες των εθνικισμών του 19ου αιώνα δεν χωράνε το σύγχρονο ευρωπαϊκό όραμα της «ενότητας μέσα στην ποικιλία», της συνύπαρξης και της συνεργασίας των λαών. Είναι ιδέες που δεν επιτρέπουν διαπραγματεύσεις και συμβιβασμούς. Αποδίδουν στο διάλογο τη σημασία της υποχώρησης, αποδίδουν στις διαπραγματεύσεις τη σημασία του ενδοτισμού και παρουσιάζουν τους συμβιβασμούς σαν «προδοσία». Είναι ιδέες που σημαίνουν πόλεμο. Γι' αυτό είναι τελείως ανεπίκαιρες.

Οι εθνικές ιδέες του παρελθόντος είναι οι αξίες που αποτέλεσαν τη γενεσιουργό ύλη του έθνους-κράτους. Αυτές διαμόρφωσαν τα έθνη, γέννησαν το όραμα του ανεξάρτητου έθνους-κράτους, χάρη σε αυτές το όνειρο έγινε πολιτική και εφαρμόστηκε με πόλεμο. Αυτές οδήγησαν στην ίδρυση των ανεξάρτητων εθνών-κρατών, στην ιστορική τους πορεία σε εποχές γενικευμένης βίας, πολέμων και επεκτατισμών, μέχρι αυτό που είναι το κάθε κράτος σήμερα.

Όμως οι νέες γενιές έχουν σήμερα μεγάλη ανάγκη να μάθουν ιστορία. Αυτό θα επιτρέψει να εντάξουν τις εθνικές ιδέες του παρελθόντος μέσα στην ιστορική τους εποχή, να κατανοήσουν τη σημασία τους και να τις σεβαστούν για αυτό που ιστορικά ήταν. Παράλληλα μαθαίνοντας ιστορία θα μπορέσουν να αναγνωρίσουν ότι πρόκειται για ιδέες και αξίες που δεν αντιστοιχούν στο παρόν και δε βοηθούν το μέλλον, ώστε το μεγάλο ηθικό βάρος των εθνικών ιδεών του παρελθόντος να μην εμποδίζει την αποδοχή των ιδεών και αξιών του παρόντος και τη συμμετοχή των νέων γενεών στους κοινωνικούς αγώνες για οράματα καινούρια, για μια «Ευρώπη των λαών».

in memoriam Στην κοιλάδα του Ηλái

Είναι ανθρώπινη και κατανοητή η αμηχανία απέναντι σε καταστάσεις όπως αυτή που ζούμε. Ακόμα και η σιωπή που μας περικυκλώνει όταν αναφέρουμε το όνομα του γιου μας, Τεύκρου, έχει την εξήγησή της.

Όλοι θέλουν να "πάνε παρακάτω", θέλουν να φύγουν από τη σφαίρα του δυσάρεστου. Ο χρόνος, εξάλλου, είναι ο καλύτερος σύμμαχος των ανθρώπων. Φτάνει βέβαια να μη βρίσκονται στο κέντρο της φωτιάς, γιατί τότε ο χρόνος συστέλλεται και διαστέλλεται με εντελώς παράδοξο τρόπο. Το χάραμα της 9ης Οκτωβρίου, η ώρα που πέθανε στη σκοπιά του ΚΕΝ Λάρνακας ο 17χρονος γιος μας Τεύκρος, για όλους είναι δικαιωματικά "σχεδόν δυο μήνες μακριά". Για μας είναι σήμερα.

Αντίθετα, οι διαδικασίες και οι έρευνες για τις συνθήκες του θανάτου του Τεύκρου μας προβλέπεται να κρατήσουν μήνες ακόμα. Κατά αντιστρόφως ανάλογο τρόπο, εδώ ο χρόνος διαστέλλεται εξίσου απίστευτα. Ενόσω βέβαια η Αστυνομία διερευνά τα όσα περίεργα και παράδοξα έγιναν αμέσως πριν την ώρα του κακού, πολλοί άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα να μετατρέπονται σε ανώνυμους "ντετέκτιβ", εξαγοντας πορίσματα που υπηρετούν τις δικές τους ανάγκες και τις δικές τους ανασφάλειες. Οι άνθρωποι, κατά κανόνα, φοβούνται το μη προφανές.

Αλλά οι άνθρωποι φοβούνται και το άβολο προφανές: Γι' αυτό και στο χορό των "πορισμάτων" που εξαγει σωρηδόν η κοινωνία για τη συγκεκριμένη περίπτωση, ο παράγοντας "στρατός" βρίσκεται περιέργως στο απυρόβλητο. Κανένας που έχει παιδί που είναι ή πρόκειται να πάει στο στρατό δεν αντέχει να δεχτεί πως μπορεί να ευθύνεται αυτός ο Γολιάθ. Γιατί τότε αρχίζουν οι προσωπικές ευθύνες του καθενός μας για το πού στέλνουμε τα παιδιά μας. Έτσι, εμείς καθημερινά εισπράττουμε απίστευτες εικασίες ως βεβαιότητες. Κατά έναν παράδοξο τρόπο, μάλιστα, συνοδεύονται από ένα "άκουσα ότι...". Και κατά διαβολική σύμπτωση αυτό το "άκουσα ότι..." ποτέ δεν συνοδεύεται από το όνομα του όποιου -μυστηριώδους- ομιλούντος. Όπως κάθε χορός αντικρουόμενων φαντασιώσεων, δεν έχει καμιά υπογραφή.

Η πολλή αγάπη που εισπράξαμε και εισπράττουμε από φίλους, αντισταθμίζει. Την ίδια ώρα, όμως, αισθανόμαστε έντονα πως η προστατευτική σιωπή που απλώνεται σαν μανδύας γύρω μας, δεν είναι ό,τι ακριβώς θα θέλαμε. Και δεν είναι αυτό που αξίζει στον Τεύκρο μας. Δεν του αξίζουν οι ηλίθιες εικασίες, δεν του αξίζει όμως ούτε

η σιωπή. Είτε από αγάπη προς εμάς, είτε με κίνητρο τον υπαινιγμό του "δεν δικαιούστε διά να ομιλείτε". Το πέρασμά του από τη ζωή ήταν εξαιρετικά περήφανο για να πνιγεί μέσα στην απώλειά του.

Όταν ένα πανέξυπνο παιδί γεμάτο επιτυχίες, σχέδια και όνειρα μέχρι την τελευταία του στιγμή, χάνεται με ένα τέτοιο τρόπο, οι πρώτοι που οφείλουν να αισθάνονται ένοχοι είναι οι γονείς του. Που δεν κατάλαβαν, δεν είχαν δει, δεν είχαν έστω διαισθανθεί. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως όλα τα υπόλοιπα θα πρέπει να παραγραφούν. Και αν δεν είμαστε εμείς εκείνοι που θα πρέπει να τα διερευνήσουμε και να τα συζητήσουμε, πάντως σίγουρα δε θα πρέπει να παρασιωπηθούν:

1. Το γεγονός ότι αρνηθήκαμε να γίνει στρατιωτική κηδεία για τον Τεύκρο μας, και με τη στάση μας προκαλέσαμε και την απουσία του υπουργού από αυτήν, δεν ήταν αποτέλεσμα εμπάθειας. Ήταν η πεποίθησή μας πως αυτός ο παραλογισμός με το στρατό θα πρέπει τουλάχιστον να αρχίσει να συζητείται: Αν ως κοινωνία θέλουμε να καμωνόμαστε τους αγωνιστές και την ίδια στιγμή δε θέλουμε να πληρώνουμε για επαγγελματικό στρατό, τότε οφείλουμε ως ενήλικες να τον στελεχώνουμε οι ίδιοι με ουσιαστικό τρόπο, για κάποια από τα ενήλικά μας χρόνια. Μπορούμε να δανειστούμε ακόμη και πρότυπα άλλων χωρών. Δεν γίνεται μια κοινωνία ενηλίκων να κολυμπά στην ευμάρεια, και την ίδια στιγμή να στέλνει 17χρονα παιδιά για δυο χρόνια στο στρατό για να βγάλουν το φίδι από την τρύπα. Στέλνουμε ανήλικους στην κοιλάδα του Ηλái για να αντιμετωπίσουν τον Γολιάθ που εμείς αποστρεφόμεστε. Και παραξενεύομαστε κιόλας που κάποιοι δε θέλουν να πάνε (οι... "φυγόστρατοι") ή κάποιοι άλλοι ξαστοχούν και τελικά ο Γολιάθ τούς σκοτώνει. Και με κάθε φυσικότητα, τους ζητάμε και τα ρέστα. Πρόκειται για τον πιο κυνικό εγωισμό μας, ακόμη και απέναντι στα ίδια τα παιδιά μας.

2. Παρακολουθούμε αυτόν τον καιρό τους πανηγυρικούς με την ευκαιρία των 20 χρόνων της σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού. Πρόκειται για μια κατάκτηση των σύγχρονων κοινωνιών, αναμφίβολα. Όμως, ως κυπριακή κοινωνία για άλλη μία φορά αποφεύγουμε το πιο ουσιαστικό: Ναι, είναι σημαντική η καταπολέμηση της λεκτικής, ψυχολογικής και σωματικής βίας κατά των παιδιών στην οικογένεια και στο σχολείο. Δεν είναι όμως αποκορύφωμα αυτής της βίας το να αποφασιζουμε εμείς οι ενήλικες τη στράτευση ανηλίκων; Έστω και μετά από δική τους επιθυμία, το να υπογράψουμε ως πατέρες

να σταθούν αντιμέτωποι με τον Γολιάθ (τον οποίο εμείς είδαμε, αυτοί αγνοούν), και να τους δίνουμε ένα ένσφαιρο όπλο να φυλάνε μια σκοπιά νυχθημερόν, δεκάδες χιλιόμετρα μακριά από τον εχθρό (τον δικό μας, όχι τον δικό τους), δεν είναι παραβίαση των δικαιωμάτων τους; Η Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Παιδιού, με τη γνωστή ευαισθησία της, ας αρχίσει να το βλέπει αυτό το ζήτημα αυτεπάγγελτα. Όχι νομικίστικα, αλλά στην ουσία του.

3. Είμαστε -ως γνωστόν- μια συντηρητική κοινωνία. Τόσο συντηρητική όμως, που αντιστρέφουμε τις ίδιες τις προσηματικές μας αρχές και αξίες: Νομιμοποιούμε καθημερινά στη συνείδησή μας αυτόν που επιλέγει την ώρα του διλήμματος, να βλάψει τον άλλον. Και στρέφουμε την πλάτη σ' αυτόν που -σε όλη του τη ζωή, αλλά και την κρίσιμη ώρα- κάνει την υπέρτατη επιλογή να βλάψει τον εαυτό του παρά να κάνει κακό σε άλλον. Κι ας είναι ένας άρχοντας μ' αυτήν του την επιλογή. Μια στάση της κοινωνίας μας εξαιρετικά βολική: Κανένα ΜΜΕ δεν είναι υποχρεωμένο να ασχοληθεί με ένα τέτοιο θέμα αφού είναι ταμπού, και φυσικά κανένας δεν ζητά λογαριασμό από τον Γολιάθ. Ούτε καν τα περί "ανθρωπίνου λάθους", που έγιναν της μόδας τελευταία, δεν χρειάζεται να λεχθούν ως δικαιολογία. Γιατί κανένας δεν ζητά λογαριασμό.

4. Μέχρι τότε κάθε οικογένεια θα υποχρεώνεται να υφίσταται μόνη της τις μακρόσυρτες διαδικασίες που συνεπάγεται μια τέτοια τραγωδία; Το γεγονός ότι η υπόθεση της "Ηλιος" τώρα μπαίνει στην τελική (;) φάση, είναι μια ένδειξη. Την ίδια ώρα, όμως, δεν σημαίνει ότι λιγότερο πολύπλοκες υποθέσεις (με όλα τους τα παράδοξα) δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται με πιο ανθρώπινους ρυθμούς. Έχει κανείς την αίσθηση ότι το σύστημα έχει ταχθεί να κατακρεουργεί όσους είχαν την ατυχία να χάσουν ένα αγαπημένο τους πρόσωπο.

Εμείς δεν έχουμε να πούμε τίποτε άλλο. Θα παρακολουθούμε με κατανόηση γύρω μας να δοξάζεται εκείνο το παπαδιαμαντικό "εξηκολούθει". Αλλά την ίδια ώρα θα είμαστε παρόντες όσο μπορούμε και όσο αντέχουμε. Για να είμαστε βέβαιοι ότι το κάθε βήμα, την κάθε επιλογή και την κάθε σκέψη -μέχρι και την τελευταία- που έκανε το Τεύκρο μας, θα υπάρχουν δυο τουλάχιστον άνθρωποι που θα τα αγαπούν και θα είναι περήφανοι γι' αυτά. Που θα είναι περήφανοι, όπως αξίζει στον Τεύκρο τον Άρχοντα - της δικής του ζωής και της δικής μας.

ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΥΛΟΥ - ΑΝΤΡΟΥΛΑ ΛΑΡΚΟΥ